

κεφάλαιο 13

ΜΜΕ και προσχολική αγωγή

Διδακτικοί στόχοι

Όταν ολοκληρωθεί η διδασκαλία του παρόντος κεφαλαίου οι μαθητές και οι μαθήτριες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν ότι τα ΜΜΕ επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού.
- Να γνωρίσουν τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις των ΜΜΕ.
- Να αντιληφθούν ότι είναι αναγκαία η διαπαιδαγώγηση του παιδιού για τη συνετή χρήση των ΜΜΕ.
- Να συνειδητοποιήσουν τα "όρια" της παρέμβασης της προσχολικής εκπαίδευσης και της οικογένειας στην αγωγή χρήσης των ΜΜΕ.

13.1. Ο παιδαγωγικός ρόλος των ΜΜΕ

Η επανάσταση στο χώρο της τεχνολογίας των επικοινωνιών που σημειώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες και η γενίκευση της χρήσης των ΜΜΕ είχαν ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη άνοδο της ποσότητας των πληροφοριών και γνώσεων και τη διεύρυνση της πνευματικής επικοινωνίας των ανθρώπων. Ο πολύμορφος και πολύπλευρος ρόλος τους και οι πρακτικές εφαρμογές τους στην Προσχολική Εκπαίδευση ειδικότερα, αποτελούν μια νέα πραγματικότητα.

Το παιδί της προσχολικής ηλικίας, που είναι εκτεθειμένο σε ένα μεγάλο αριθμό εξωτερικών και εσωτερικών αλλαγών, προσπαθεί να ικανοποιήσει τις βασικές του ανάγκες και να αντιληφθεί καλύτερα τον κόσμο του, αλλά και τον κόσμο που τον περιβάλλει. Σ' αυτό μπορεί να βοηθηθεί από τα ΜΜΕ, τα οποία μπορούν να διευρύνουν το γνωστικό του πεδίο και τα ενδιαφέροντά του (Κιτσαράς, 1997).

Στην προσπάθεια διατύπωσης της Παιδαγωγικής αξίας των ΜΜΕ, εκτός από τις θετικές, υπάρχουν και οι αρνητικές επιδράσεις. Γι' αυτό, η χρήση των ΜΜΕ στην Προσχολική Εκπαίδευση προϋποθέτει:

- ☀ Σαφή προσδιορισμό του ρόλου τους ως παιδαγωγικών μέσων,
- ☀ αξιοποίηση των δυνατοτήτων αγωγής που προσφέρουν, σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες, τα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της προσχολικής ηλικίας,
- ☀ εντοπισμό των κινδύνων που προκύπτουν από την άκριτη χρησιμοποίηση τους.

Όσον αφορά την επίδραση των ΜΜΕ στα παιδιά της Προσχολικής ηλικίας κυρίως, είναι αναγκαία η αφύπνιση από την πλευρά των ενηλίκων (γονιών και παιδαγωγών), ώστε:

- ☀ Να προσπαθούν να αποκωδικοποιούν τα μηνύματα που αυτά προβάλλουν,
- ☀ να αντιμετωπίζουν την κατανάλωση των παραπάνω μέσων με κριτικό πνεύμα,
- ☀ να "κατευθύνουν" τα παιδιά στην υιοθέτηση κριτικής και επιλεκτικής στάσης απέναντι σ' αυτά.

Εικόνα 13.1

Τα ΜΜΕ στο πλαίσιο της Προσχολικής Αγωγής μπορούν να λειτουργήσουν ως:

- ☀ Εκπαιδευτικά εργαλεία αύξησης του ενδιαφέροντος και των δυνατοτήτων για μάθηση,
- ☀ μέσα άμβλυνσης των διδακτικών και μαθησιακών προβλημάτων, χωρίς βέβαια να θεωρούνται πανάκεια,
- ☀ τρόποι εξοικείωσης των παιδιών με τις νέες τεχνολογίες,
- ☀ μέθοδοι αναζήτησης πληροφοριών και γνώσεων,
- ☀ παράγοντες διαμόρφωσης μιας "πολυφωνικής" εκπαιδευτικής διαδικασίας,
- ☀ όροι περιορισμού της "αυθεντίας" του/της παιδαγωγού, στο βαθμό που δεν επισκιάζουν το ρόλο του.

Παράλληλα όμως, τα σύγχρονα ηλεκτρονικά ΜΜΕ ενεργούν και ως:

- ☀ Φορείς κοινωνικοποίησης, οι οποίοι ανταγωνίζονται τον παιδαγωγικό ρόλο της οικογένειας και της εκπαίδευσης,
- ☀ κέντρα παραγωγής και διανομής κουλτούρας, δηλαδή πολιτικοοικονομικών και πολιτιστικών αξιών,
- ☀ μέσα μονόδρομης ροής ενημέρωσης, διαπαιδαγώγησης και παθητικής ψυχαγωγίας.
- ☀ μηχανισμοί εδραίωσης και εξάπλωσης της καταναλωτικής συμπεριφοράς και του υλικού (αγοραίου) κόσμου, μέσω της διαφήμισης (Σεραφετινίδου, 1987).

Η χρησιμοποίηση των νέων δεδομένων της σύγχρονης τεχνολογίας στο πρόγραμμα της Προσχολικής Εκπαίδευσης θέτει σε αναμόρφωση τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης. Μεγάλο παιδαγωγικό ενδιαφέρον για την Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση παρουσιάζουν τα *εύχρηστα οπτικοακουστικά μέσα* μαζικής επικοινωνίας, όπως οι φωτεινές εικόνες, οι μακέτες, οι αφίσες, τα πανά, τα εικονογραφημένα βιβλία, οι φωτογραφικές μηχανές, οι μηχανές προβολών, οι διαφάνειες, τα κασετόφωνα, οι βιντεοκάμερες, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, τα οποία απαιτούν ελάχιστες τεχνικές γνώσεις και μπορούν να καλύψουν μεγάλο μέρος των ενασχολήσεων (Κιτσαράς, 1997).

Τα εύχρηστα οπτικοακουστικά μέσα επικοινωνίας αποτελούν σε μεγάλο βαθμό *συμπληρωματικό* στοιχείο της εκπαιδευτικής πράξης σε παιδιά 3-6 χρόνων, γιατί:

1. Απευθύνονται συγχρόνως στις δύο βασικές αισθήσεις (όραση, ακοή) που διευκολύνουν την απόκτηση της γνώσης.
2. Βοηθούν στη συμπλήρωση των δεδομένων της άμεσης παρατήρησης, της εποπτείας και της παρατήρησης που προέρχεται από το χειρισμό του παιδαγωγικού υλικού.
3. Προσφέρουν οπτικές και ακουστικές εικόνες που πλαταίνουν τις εμπειρίες τους, συμπληρώνουν τις γνώσεις τους για το γύρω κόσμο και αγγίζουν τη συναισθηματικότητά τους.
4. Διεγείρουν το ενδιαφέρον τους, ενημερώνουν, δίνουν πολλαπλές λύσεις στη διδακτική διαδικασία.
5. Ενισχύουν την απόδοση του/της παιδαγωγού και διευκολύνουν το παιδαγωγικό του/της έργο.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η ελεγχόμενη και επιλεκτική εφαρμογή των δυνατοτήτων των ΜΜΕ μπορεί να διευκολύνει τις δραστηριότητες της Προσχολικής Αγωγής.

Ειδικότερα συντελούν:

α) Στον τομέα της ψυχοκινητικής ανάπτυξης:

- στην ανακάλυψη των κινητικών δυνατοτήτων των παιδιών, στη γνώση του σωματικού σχήματος, της αμφιπλευρικότητας και της λεπτής τους κινητικότητας, της αντίληψης του χώρου και του χρόνου,
- στην αυτοπειθαρχία, στο συγχρωτισμό, στη συντροφικότητα και στη συμμετοχικότητά του.

β) Στον τομέα των κινητικών και νοητικών δεξιοτήτων:

- στην καλλιέργεια των αντιληπτικών λειτουργιών του επικοινωνιακού κώδικα (προφορικού και γραπτού),
- στην όξυνση της παρατηρητικότητας, της περιέργειας, της μάθησης.

Εικόνα 13.2

Η κατάλληλη χρήση των σύγχρονων οπτικοακουστικών μέσων διδασκαλίας ενισχύει το ενδιαφέρον των παιδιών για μάθηση

γ) Στον τομέα των δραστηριοτήτων αισθητικής ανάπτυξης:

- στην καλλιέργεια του αισθητικού κριτηρίου και της αισθητικής έκφρασης.

Εικόνα 13.3

Η μουσική καλλιέργεια του παιδιού μπορεί να υποβοηθηθεί από τη χρήση των σύγχρονων ακουστικών μέσων διδασκαλίας

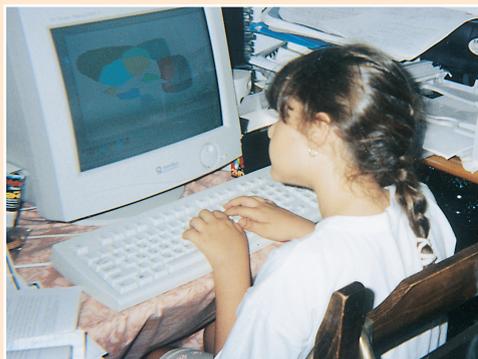

δ) Στον τομέα των κοινωνικοσυναισθηματικών και ηθικοθρησκευτικών δραστηριοτήτων:

- στην αναγνώριση της αμφίδρομης σχέσης μεταξύ ατόμου και ομάδας,
- στην ομαλή ένταξη στο περιβάλλον.

ε) Στον τομέα των δραστηριοτήτων της νοητικής ανάπτυξης:

- στη διερεύνηση της γνώσης σε διάφορους τομείς (π.χ. των φυσικών φαινομένων, φυτών, ζώων, κά),
- αλλά και την προαγωγή της δημιουργικότητας. (Ντολιοπούλου, 1999).

Εικόνα 13.4

Η κατάλληλη χρήση του Η/Υ ενισχύει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού

Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα των ΜΜΕ αποτελεί η παραγωγή και η μετάδοση πληροφοριών, οι οποίες έχουν αποδέκτη ένα μαζικό, ανομοιογενές συνήθως και ανώνυμο κοινό, μέσα στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Το γεγονός αυτό καθιστά επιτακτική την ανάγκη αγωγής στη χρήση των ΜΜΕ, ώστε να αμβλύνονται οι κίνδυνοι που δημιουργούνται από τις στερεότυπες δομές της εικόνας του κόσμου που αυτά προβάλλουν.

13.2. Αγωγή χρήσης των Μ.Μ.Ε.

Τα παιδιά σήμερα βρίσκονται στο στάδιο μιας μεταβαλλόμενης μορφής κοινωνικού ελέγχου. Εκπαιδευτικοί θεσμοί (προσχολικής και σχολικής αγωγής) από το ένα μέρος και βιομηχανικά μέσα μαζικής επικοινωνίας από το άλλο πολλαπλασίασαν τη σφαίρα επιρροής τους και εντάχθηκαν ιεραρχικά δίπλα στην κοινωνικοποιητική οικογένεια¹.

1 Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι καθένας από τους παραπάνω θεσμούς σχετικοποιεί την επίδραση των άλλων.

Οι επιδράσεις των ΜΜΕ στα παιδιά είναι ολοφάνερες, αφού όλα "βομβαρδίζονται" από το πλήθος των εικόνων, των πληροφοριών και των μηνυμάτων που τους προβάλλουν, καθώς λίγα είναι τα σπίτια που δε διαθέτουν τηλεόραση, ραδιόφωνο κ.ά.

Ο σημερινός άνθρωπος δέχεται περισσότερες πληροφορίες από κάθε άλλη εποχή, συγχρόνως όμως η ταχύτητα με την οποία καταρρίπτεται ο παραδοσιακός κόσμος, τα ήθη, τα έθιμα και η ραγδαία αντικατάστασή τους από ξενόφερτα πρότυπα ζωής και κουλτούρας του δημιουργούν ιδεολογική σύγκρουση και ανασφάλεια.

Η επίδραση των ΜΜΕ δημιούργησε μεγάλη ανακατάταξη στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές, έφερε μεγάλη σύγχυση και ισοπέδωση σε ιδανικά και αξίες που για αιώνες θεωρούνταν ακατάλυτα.

Εικόνα 13.5

Πολλές φορές η καθολική χρήση τους, ενισχύει την κρατική εξουσία και μονοπωλεί την ενημέρωση του κοινού διαμορφώνοντας νοοτροπίες και συνειδήσεις σύμφωνα με τη δική της θέληση και τα συμφέροντά της.

Εκείνο όμως που προβληματίζει περισσότερο την Προσχολική Εκπαίδευση και Αγωγή είναι η πρόωγη ενημέρωση που γίνεται στο παιδί, η οποία αφαιρεί μέρος από την παιδικό του αυθορμητισμό, τη χάρη και την αθωότητά του και αντικαθιστά την παιδικότητά του με πρόωμο ωρίμασμα (Κιτσαράς, 1997).

Στις παραπάνω απόψεις μπορούμε να αντιπαραθέσουμε την Παιδαγωγική χρήση των ΜΜΕ. Θα ήταν λάθος να μιλήσει κανείς για αναστολή ή κατάργησή τους. Μια τέτοια άποψη είναι από τη μια πλευρά ουτοπική και από την άλλη αποτελεί φραγμό στην εξέλιξη, στη γνώση, στην ενημέρωση.

Τα ΜΜΕ αποτελούν σημαντικά μέσα-εργαλεία, που η κατάλληλη χρήση τους, όπως και κάθε μέσου, μπορεί να έχει ευεργετικά αποτελέσματα, σε αντίθεση με την κακή χρήση, που μπορεί να οδηγήσει στην υποβάθμιση, την ισοπέδωση, τη σύγχυση. Η κατάλληλη χρήση των οπτικοακουστικών μέσων στην Προσχολική Εκπαίδευση, βοηθά αποφασιστικά το εκπαιδευτικό έργο και η συμβολή τους στη διαδικασία της αγωγής και της μάθησης θεωρείται σήμερα αποφασιστική.

Η χρήση των ΜΜΕ απαιτεί στρατηγικές αγωγής, οι οποίες περιγράφονται ως εξής:

- i **Προληπτική στρατηγική αγωγής**, που έχει απώτερο σκοπό την προφύλαξη των παιδιών από τις βλαπτικές επιδράσεις των ΜΜΕ.
- ii **Κριτική-πολιτιστική στρατηγική αγωγής**, που επιδιώκει να εφοδιάσει τα παιδιά με κριτική ικανότητα σχετικά με τη χρήση των μέσων.
- iii **Αισθητική στρατηγική αγωγής**, που αποβλέπει στον εφοδιασμό των αναπτυσσόμενων παιδιών με ικανότητες, ώστε να μπορούν να κρίνουν, αλλά και να παράγουν τα περιεχόμενα των ΜΜΕ με αισθητικά κριτήρια.
- iv **Ιδεολογική στρατηγική αγωγής**, που αποσκοπεί στο να παροτρύνει τα παιδιά να διαβλέπουν τη σταθερή κυρίαρχη λειτουργία των ΜΜΕ (Κιτσαράς, 1997).

Ο/η παιδαγωγός αντιλαμβάνεται εύκολα την επίδραση των ΜΜΕ από τις αντιδράσεις (αυθόρμητες, συνειδητές και ασυνειδητές), τα βιώματα, τις εμπειρίες και τις μορφές έκφρασης των παιδιών.

Με τη βοήθεια και το συντονισμό του/της παιδαγωγού η χρήση των ΜΜΕ στο χώρο-πλαίσιο της Προσχολικής Εκπαίδευσης έχει **Διδακτικό, Αισθητικό και Ψυχαγωγικό σκοπό**.

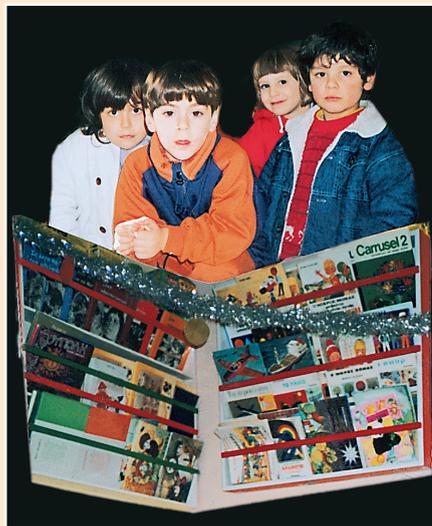
Η αγωγή της χρήσης των ΜΜΕ - ιδιαίτερα της τηλεόρασης - σχετικά με την καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας απέναντι τους και την εποικοδομητική λειτουργία τους στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, συντελείται από την οικογένεια και τον/την παιδαγωγό. Στην περίπτωση της οικογένειας:

- ☀ Οι γονείς επιλέγουν κατανοητές, γλωσσικά κατάλληλες εκπομπές ραδιοφωνικές, τηλεοπτικές ή και βιντεοσκοπημένες ταινίες που τις παρακολουθούν, από κοινού, με τα παιδιά τους.
- ☀ Κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης θεωρείται αναγκαία η συνομιλία και οι σχολιασμοί σε σχέση με το αντικείμενο του προγράμματος.
- ☀ Στο τέλος της εκπομπής είναι σκόπιμο να εκφράζουν οι γονείς λίγες και ουσιαστικές ερωτήσεις, επιδιώκοντας τη σύνδεση με σχετικές εμπειρίες και βιώματα.

- ☀ Τα παιδιά παροτρύνονται στην προσπάθεια σύνθεσης μιας ολοκληρωμένης αφήγησης και στην αποφυγή υποβολής απλοϊκών και πληκτικών ερωτήσεων.
- ☀ Σημαντική θεωρείται η ανάπτυξη κατάλληλων και ελκυστικών πολιτιστικών ερεθισμάτων κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών (Κιτσαράς, 1997).

Όσον αφορά την Προσχολική Εκπαίδευση δίνονται πολλές ευκαιρίες στους παιδαγωγούς μέσω της συζήτησης, της μίμησης, και του παιχνιδιού να χρησιμοποιούν τις εμπειρίες των παιδιών από τα ΜΜΕ, να τις επεξεργάζονται περισσότερο και να τις μετασχηματίζουν σε αποκρυσταλλωμένη γνώση.

Σε ένα καλά οργανωμένο χώρο προσχολικής εκπαίδευσης υπάρχει η “γωνιά” της Βιβλιοθήκης με μεγάλο αριθμό βιβλίων, κυρίως εικονογραφημένων, τα οποία εξασφαλίζουν στα παιδιά πολλών ειδών χρήσεις π.χ παιχνίδι, εργαλείο παρατήρησης και ενημέρωσης κ.τ.λ. Παράλληλα προσφέρεται ο χώρος για συλλογική ανάγνωση και ακρόαση.

Εικόνα 13.6

Ο μαγικός κόσμος των βιβλίων ωθεί τα παιδιά σε ταξίδια φαντασίας και αναζήτησης της γνώσης

Οι παιδαγωγοί της Προσχολικής Εκπαίδευσης συχνά επικεντρώνονται στην παροχή δυναμικών υποδείξεων και οδηγιών, όπως:

- ☀ Στην ενθάρρυνση των παιδιών σε "συνομιλία" με το πιο αγαπημένο τους ΜΜΕ,

- ☀ στην παροχή εξηγήσεων για την τεχνική λειτουργίας και χρήσης των διάφορων μέσων,
- ☀ στην παρότρυνση των παιδιών να προβαίνουν σε αυθόρμητες εξω-τερικεύσεις και συνομιλίες με αφορμή τα βιώματα από τα μέσα κ.τ.λ.

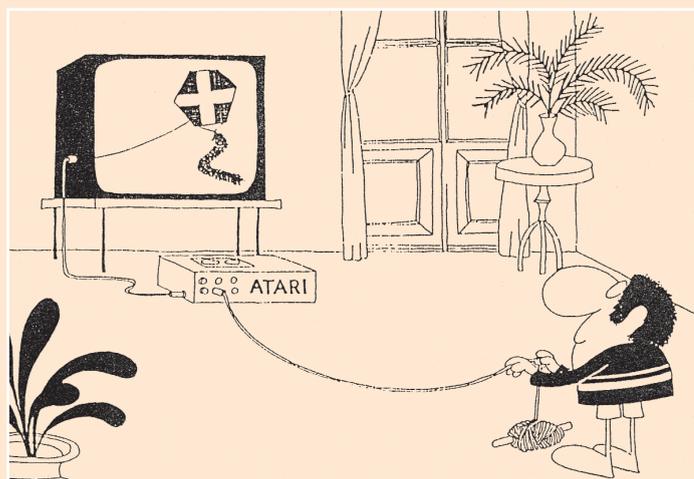
Η χρησιμοποίηση των ΜΜΕ, ιδιαίτερα της τηλεόρασης, κατά την εκπαιδευτική διαδικασία απαιτεί από τον/την παιδαγωγό:

- ✓ Την πολύπλευρη γνώση των επιδράσεών τους (θετικών και αρνητικών),
- ✓ τη συζήτηση με τα παιδιά γύρω από τις θετικές και αρνητικές συνέπειες της χρήσης των ΜΜΕ,
- ✓ την παρότρυνση για τη συνετή χρήση του χρόνου παρακολούθησης των προγραμμάτων των ΜΜΕ,
- ✓ τη σωστή επιλογή του προγράμματος,
- ✓ την προετοιμασία του χώρου (σωστός φωτισμός, διευθέτηση καθισμάτων)
- ✓ την παράλληλη παρακολούθηση του προγράμματος με τα παιδιά
- ✓ τη διεξαγωγή συζήτησης με τα παιδιά, μετά την προβολή του προγράμματος.

Μεταξύ οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση σχετικά με τα είδη των ΜΜΕ που προσφέρουν στα παιδιά. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του/της παιδαγωγού εντάσσεται και η ενημέρωση της οικογένειας για τις δυνατότητες συνετής χρήσης των ΜΜΕ. Ο βαθμός μόρφωσης των γονιών και η "καθοδήγηση" του/της παιδαγωγού συμβάλλουν αποφασιστικά σε καλύτερη χρήση καθενός μέσου, ενισχύοντας το ρόλο τους στην οργάνωση της παιδικής καθημερινότητας.

Τα παιδιά ιδιαίτερα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, κάνουν χρήση σχεδόν όλων των ΜΜΕ, ανάλογα:

- ☀ με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας,
- ☀ το κοινωνικο-μορφωτικό επίπεδο των γονιών,
- ☀ τη θέση τους στην οικογένεια (μόνα τους ή με αδέρφια),
- ☀ τα ενδιαφέροντα, το θέμα, το περιεχόμενο (π.χ. το αγόρι θα δει τις αθλητικές εκπομπές με τον πατέρα του).

Εικόνα 13.7

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το σημαντικότερο ρόλο στην παιδική "κατανάλωση" των ΜΜΕ, θεωρείται ότι διαδραματίζει η στάση των ενηλίκων απέναντι σ' αυτά. Προϋποθέσεις για την υιοθέτηση μιας πιο συνετής χρήσης των ΜΜΕ από τα παιδιά, αποτελούν:

- ☀ Ο σχετικός εφοδιασμός με οπτικοακουστικά παιδαγωγικά ΜΜΕ, καθώς και άλλων μέσων απασχόλησης των παιδιών, όπως παιδικά βιβλία, παιχνίδια, εγκυκλοπαίδειες κ.ά.,
- ☀ το πρότυπο συμπεριφοράς ιδιαίτερα των ενηλίκων,
- ☀ η ευαισθητοποίηση για εκπαιδευτική χρήση των ΜΜΕ από όλα τα μέλη της οικογένειας ή της τάξης,
- ☀ η παρότρυνση των παιδιών για σωστή χρήση των ΜΜΕ.

Η χρήση των ΜΜΕ από τα παιδιά γίνεται στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης του εαυτού τους με το περιβάλλον. Οι απαγορεύσεις όπως και η στάση αδιαφορίας και παραίτησης ελάχιστα βοηθούν. Η κατευθυνόμενη και υποστηριζόμενη στάση από την πλευρά των ενηλίκων (γονιών και παιδαγωγών) ως προς τη χρήση των μέσων από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, για να είναι αποτελεσματική, απαιτεί από τους ενηλίκους πληρότητα γνώσης των σταδίων ανάπτυξης του παιδιού και των τεχνολογικών δυνατοτήτων των ΜΜΕ, καθώς και των επιπτώσεων από τη χρήση των μέσων στη συγκεκριμένη ηλικία. Σημαντικός θεωρείται ο βαθμός γνώσης των γονέων, οι οποίοι αποφασίζουν για την προμήθεια του συγκεκριμένου εμπο-

ρικού “παιδικού” ΜΜΕ. Οικογένεια και σχολείο αποτελούν τις πηγές καθοδήγησης και άσκησης επιρροής των παιδιών της προσχολικής ηλικίας για τα ΜΜΕ.

13.3. Τηλεόραση

Από όλα τα ΜΜΕ η τηλεόραση έχει δεχτεί τη δριμύτερη κριτική. Τα τηλεοπτικά προγράμματα και τα κινούμενα σχέδια, απορροφούν τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού. Ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, όπου οι δυνατότητες για παιχνίδι περιορίστηκαν από την ανυπαρξία ελεύθερου χρόνου και χώρου, η τηλεόραση επικεντρώνει το ενδιαφέρον του παιδιού, το καθηλώνει και το υποτάσσει στο πρόγραμμά της.

Είναι ευρύτερα αποδεκτή η αντίληψη ότι η τηλεόραση μπορεί να λειτουργήσει θετικά:

ως ενεργητική πηγή εκμάθησης διδακτικής ύλης καθώς και ως φορέας πληροφοριών για την παθητική μάθηση.

Έχει επίσης διαπιστωθεί ότι οδηγεί στην κοινωνική μάθηση και έτσι συμβάλλει:

στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των παιδιών της προσχολικής ηλικίας τόσο με την εικόνα του κόσμου που παρουσιάζει, όσο και ως πηγή κοινωνικής πληροφορόρησης.

Από την άλλη υποστηρίχθηκε πως η τηλεόραση μπορεί να διαδραματίζει και αρνητικό ρόλο λειτουργώντας ως *παραμορφωτικός καθρέφτης* της πραγματικότητας.

Η λειτουργία της εικόνας ασκεί καθοριστικό ρόλο στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, γιατί προσφέρει σ' αυτά σημαντικές δυνατότητες, τα ευχαριστεί, διεγείρει την περιέργεια και τη φαντασία τους και προκαλεί την αυθόρμητη αναζήτηση.

Υποστηρίζεται πως η ανάγκη του παιδιού για φαντασία ικανοποιείται καλύτερα μέσα από τις παιδικές δραστηριότητες παρά από τις φτιαχτές φαντασιώσεις των μεγάλων. Εξάλλου, στα προγράμματα της τηλεόρασης το φανταστικό και το πραγματικό συγχέονται, δημιουργώντας στο παιδί ψεύτικες εικόνες για τον εαυτό του και για τους άλλους (Πιάνου, 1993).

Εικόνα 13.8, 13.9

Η εικόνα της πραγματικότητας που προβάλλεται από τα ΜΜΕ ασκεί σημαντική επίδραση στην παιδική ψυχοσύνθεση

Ο χρόνος που καταναλώνεται στην παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων είναι πολλές φορές μεγάλος και λειτουργεί σε βάρος της διαπροσωπικής λεκτικής επικοινωνίας, του παιχνιδιού, ακόμα και του ύπνου.

Διάχυτη είναι η ανησυχία για την αρνητική επιρροή που πιθανόν να ασκεί στη *σωματική* και *ψυχική* υγεία των παιδιών της προσχολικής κυρίως, ηλικίας, όπως:

- ✓ Στην εκδήλωση *επιθετικότητας* η οποία προκαλείται ή ενισχύεται από την παρακολούθηση τηλεοπτικών σκηνών: βίας, φόβου, εγκλημάτων, πολέμων, κλοπών κ.τ.λ.,
- ✓ στην *αποευαισθητοποίηση* των παιδιών ως προς την πραγματική βία εξαιτίας της έκθεσής τους σε μεγάλες ποσότητες τηλεοπτικής βίας,
- ✓ στην κατάσταση *παθητικότητας*, που μοιάζει με "*διανοητική νάρκωση*" και εκδηλώνεται με την έλλειψη διάθεσης από το παιδί για ενεργητικότητα και σύγχυση μεταξύ των γεγονότων της πραγματικής ζωής με την τηλεοπτική πραγματικότητα,

- ✓ στην εμφάνιση του συνδρόμου του "κουρασμένου παιδιού" με συμπτώματα άγχους και ανησυχίας (το σύνδρομο αυτό μπορεί να εμφανιστεί σε παιδιά που παρακολουθούν τηλεόραση 3-6 ώρες κατά μέσο όρο, την ημέρα),
- ✓ στη διαταραχή του ύπνου των παιδιών, που εκδηλώνεται με συμπτώματα αϋπνίας, ανησυχίας και εφιαλτικών ονείρων,
- ✓ στην ενίσχυση της παχυσαρκίας, εξαιτίας της έλλειψης άσκησης του σώματος και των κακών διατροφικών συνηθειών που αποκτώνται από τις διαφημίσεις που προβάλλονται μεταξύ των τηλεοπτικών προγραμμάτων κ. αλ.

Για να είναι θετική η επίδραση της τηλεόρασης, χρειάζεται να εκπληρώνονται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως:

- ☀ Η σωστή επιλογή κατάλληλων για την προσχολική ηλικία ταινιών,
- ☀ ο περιορισμός της διάρκειας παρακολούθησης τηλεόρασης, ώστε να αποφεύγεται η κόπωση των ματιών,
- ☀ η αποφυγή της δημιουργίας εθισμού στην αλόγιστη χρήση της τηλεόρασης,
- ☀ η σωστή τοποθέτηση απέναντι στην οθόνη (κατάλληλη απόσταση) (Πιάνου, 1993).

Κατάλληλες ταινίες για την προσχολική ηλικία θεωρούνται:

- ☀ ορισμένες παιδικές ταινίες διδακτικού περιεχομένου, κινούμενων σχεδίων,
- ☀ εκπαιδευτικά προγράμματα που ανταποκρίνονται στο αντιληπτικό επίπεδο αυτής της ηλικίας,
- ☀ εκπομπές απλές, χωρίς δύσκολη πλοκή, μπερδεμένα νοήματα και χωρίς βία σωματική ή ψυχική,
- ☀ προγράμματα που να ανταποκρίνονται στη γλωσσική και γνωστική τους ικανότητα, στο πνευματικό τους επίπεδο, στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους.
- ☀ προγράμματα που να δείχνουν θετικά πρότυπα συμπεριφοράς, με αξίες και ευαισθησίες στον ανθρώπινο πόνο και στα ιδανικά.

Όσον αφορά το ρόλο της τηλεόρασης ως μέσου διδασκαλίας της γλώσσας, υπάρχουν μερικά στοιχεία τα οποία φαίνονται να δείχνουν ότι έχει θετική επίδραση, ενώ άλλα δείχνουν ότι η επίδρασή της στην εκμάθηση της γλώσσας είναι αρνητική (Κουτσοβάνου, 1991). Την άποψη της αρνητικής επίδρασης της τηλεόρασης στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, ενισχύει η Μαρί Γουέιν, η οποία υποστηρίζει πως η

τηλεόραση δεν απαιτεί καμία λεκτική συμμετοχή από μέρος του παιδιού παρά μόνο μια παθητική δεκτικότητα (Πιάνου, 1993).

13.4. Ηλεκτρονικός υπολογιστής

Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, συνδυάζοντας οπτικά, δυναμικά, προγραμματισμένα και αλληλοεπιδραστικά χαρακτηριστικά, πλεονεκτεί έναντι της τηλεόρασης. Έτσι δικαιολογείται και το γεγονός ότι η απόκτηση Η/Υ από το παιδί μειώνει την κατανάλωση του τηλεοπτικού χρόνου.

Η χρήση των Η/Υ από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας υποστηρίζεται ότι επιταχύνει τη διαδικασία ανάπτυξης της νοημοσύνης. Δεν απουσιάζουν όμως και οι επικριτές, οι οποίοι φοβούνται μήπως η ενασχόληση των παιδιών με τους Η/Υ τα οδηγεί σε "*μηχανοποίηση της σκέψης*" και σε μείωση της κοινωνικής επικοινωνίας.

Εικόνα 13.10, 13.11

Οι πολλαπλές δυνατότητες της κατάλληλης χρήσης του Η/Υ εντυπωσιάζουν και ενθουσιάζουν το παιδί της προσχολικής ηλικίας

Η εισαγωγή και η συμβολή του Η/Υ στο πρόγραμμα της προσχολικής εκπαίδευσης έχει απασχολήσει επανειλημμένα τους ειδικούς. Χωρίς να υπάρχει ομόφωνη και ενιαία αντιμετώπιση του θέματος, επικρατεί αναποφασιστικότητα και σκεπτικισμός.

Η σωστή αξιοποίηση της εισαγωγής του Η/Υ αποτελεί Παιδαγωγική πρόκληση για τις δυνατότητες της Προσχολικής Αγωγής, εφόσον υπόσχεται πολλές εφαρμογές, ποικίλες εμπειρίες, δίνει ευκαιρίες σε παιδιά διαφορετικού κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου να αποκτήσουν γνώσεις και να εκφραστούν με πολλαπλούς τρόπους.

Ο καλύτερος τρόπος χρήσης του Η/Υ είναι να λειτουργεί ως συμπλήρωμα και όχι ως υποκατάστατο διάφορων δραστηριοτήτων της Προσχολικής Αγωγής. Επίσης, δεν αντικαθιστά τον/την παιδαγωγό (ούτε τους γονείς) που εξακολουθούν να παίζουν ενεργό ρόλο στη μάθηση όλων των παιδιών.

Ειδικότερα, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες επωφελούνται αρκετά από τη χρήση του Η/Υ, γιατί μπορεί να προσαρμοστεί στις ιδιαιτερότητές τους. Τα πλέον διαδεδομένα στο εμπόριο προγράμματα είναι τα:

- ☀ Εγκύμνασης και εμπέδωσης: τα παιδιά ασκούνται σ' ένα συγκεκριμένο θέμα (πχ. σε γράμματα & αριθμούς),
- ☀ παρουσίασης: τα παιδιά διδάσκονται κάποιο θέμα (πχ. τις εποχές).
- ☀ προσομοίωσης: τα παιδιά προσποιούνται κάποιο πρόσωπο ή ζώο και πρέπει να λύσουν το πρόβλημα που τους παρουσιάζεται,
- ☀ ανοιχτού περιβάλλοντος: τα παιδιά καλούνται να δημιουργήσουν κάτι (πχ. μια εικόνα),
- ☀ επίλυσης προβλημάτων: τα παιδιά προσπαθούν να επιλύσουν διάφορα προβλήματα (πχ. μαθηματικών εννοιών).
- ☀ Επιπλέον κυκλοφορούν στο εμπόριο και παιχνίδια για τον Η/Υ τα οποία χωρίζονται σε παιχνίδια δράσης, περιπέτειας, προσποίησης, αναπαράστασης.

Ο/η παιδαγωγός που χρησιμοποιεί τον Η/Υ χρειάζεται να είναι κριτικός χρήστης και αρκετά ενημερωμένος/η για τις επιπτώσεις της χρήσης του. Για να έχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, πρέπει να γνωρίζει ότι:

- Ο Η/Υ είναι μόνο μέρος ενός εργαστηρίου στην τάξη,
- ο χρόνος απασχόλησης πρέπει να είναι σύντομος.
- η επιλογή των προγραμμάτων γίνεται με βάση τα αναπτυξιακά κριτήρια των παιδιών.

Επιπλέον οφείλει να:

- Γνωρίζει τις βασικές τεχνικές χειρισμού του Η/Υ,
- βοηθά αρχικά τα παιδιά, ενώ στη συνέχεια ενθαρρύνει σταδιακά την αυτοκατευθυνόμενη και τη συνεργατική μάθηση,
- συζητά με τα παιδιά τις εμπειρίες τους από την ενασχόλησή τους με τον Η/Υ.

Ως ποιοτικά και αναπτυξιακά κατάλληλα προγράμματα για τον Η/Υ θεωρούνται εκείνα που:

- ☀ Είναι ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών της προσχολικής ηλικίας και το κοινωνικοπολιτισμικό τους υπόβαθρο.
- ☀ Έχουν ξεκάθαρους στόχους και πολλές δυνατότητες, δίνουν έμφαση στην ενεργητική μάθηση, τον πειραματισμό και την επίλυση προβλημάτων.
- ☀ Μπορούν να ενσωματώνονται στο πρόγραμμα της προσχολικής εκπαίδευσης.
- ☀ Καλλιεργούν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών.
- ☀ Είναι αισθητικά ευχάριστα.
- ☀ Δίνουν στα παιδιά δυνατότητες "ελέγχου" κατά τη διάρκεια της χρησιμοποίησής τους (έλεγχος πιθανών λαθών).
- ☀ Έχουν κατάλληλη και αποτελεσματική ανατροφοδότηση (ενισχύονται οι σωστές προσπάθειες των παιδιών).
- ☀ Δίνουν την δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε πολλές σωστές απαντήσεις (Ντολιοπούλου, 1999).

Εικόνα 13.12

Η σωστή αξιοποίηση του Η/Υ από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αποτελεί πηγή πρόκλησης για πειρατισμούς και δημιουργικές ενασχολήσεις

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η εισαγωγή των σύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων στην Προσχολική Εκπαίδευση συνδέεται από τη μια με τις δυνα-

τότητες δημιουργίας κινήτρων για μάθηση στα παιδιά και από την άλλη με την ελεγχόμενη και επιλεκτική αγωγή της χρήσης τους προς αποφυγή της εμφάνισης αρνητικών επιδράσεων.

Κλείνοντας, σημειώνουμε ένα από τα πορίσματα των ερευνών σχετικά με την επίδραση της τηλεοπτικής βίας και της αλόγιστης χρήσης των ΜΜΕ:

"Το τι παίζουν τα παιδιά από την τηλεόραση και πόσο αυτή τα επηρεάζει καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το πως τα έχουν μάθει οι γονείς τους να χρησιμοποιούν την τηλεόραση και κάθε ΜΜΕ, γενικότερα. (Herbert, μ.τ.1β, σ.63.)

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Τα ΜΜΕ γενικότερα και ιδιαίτερα τα εύχρηστα οπτικοακουστικά μέσα, που το παιδί συνηθίζει από το σπίτι και τα οποία σταδιακά εισάγονται στην Προσχολική Εκπαίδευση, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία του. Η χρήση τους πρέπει να είναι προσεκτική από τους γονείς και τους παιδαγωγούς Προσχολικής Αγωγής. Μπορούν να έχουν αρνητική επιρροή αν μεταβάλλουν το παιδί σε παθητικό θεατή ή ακροατή ή αν το περιεχόμενο του προγράμματος δεν έχει ελεγχθεί σε σχέση με την Παιδαγωγική του καταλληλότητα. Αντίθετα μπορούν να αποτελέσουν ευκαιρία για εμπλουτισμού των γνώσεων και για διαπαιδαγώγηση, αν ανοίγουν τους δρόμους της γνώσης, ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών, τοποθετούν το παιδί στο κέντρο του ενδιαφέροντός τους, δηλαδή το σέβονται, το προστατεύουν και προάγουν τη μάθησή του. Τέλος μπορούν να προσφέρουν σε γονείς και παιδαγωγούς, ιδιαίτερα των απομακρυσμένων περιοχών, πολλά χρήσιμα στοιχεία και πληροφορίες για την εκπλήρωση του ρόλου τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Να αναφερθείτε στον παιδαγωγικό ρόλο (θετικό και αρνητικό) των ΜΜΕ.
2. Ποιοι λόγοι καθιστούν αναγκαία τη διαπαιδαγώγηση του παιδιού για τη συνειδητή χρήση των ΜΜΕ;
3. Με αφορμή το πόρισμα των ερευνών που αναφέρεται στην επίδραση της τηλεοπτικής βίας και της αλόγιστης χρήσης των ΜΜΕ στα παιδιά (βλέπε τελευταία παράγραφο κειμένου), να σχολιάσετε το ρόλο της οικογένειας στην αγωγή χρήσης των ΜΜΕ;
4. Ποιος ο ρόλος της Προσχολικής Εκπαίδευσης στην αγωγή χρήσης των ΜΜΕ;
5. Να διατυπώσετε σε επίπεδο τάξης τις απόψεις σας για τη χρήση του Η/Υ στην Προσχολική Εκπαίδευση.
6. Δεν είναι χωρίς σημασία το υποστηριζόμενο: "το ραδιόφωνο κατάργησε από τον άνθρωπο το τραγούδι και η τηλεόραση περιόρισε στο ελάχιστο την ομιλία και το διάλογο". Διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με την επίδραση των ΜΜΕ στην διαπροσωπική, άμεση, λεκτική επικοινωνία των παιδιών-χρηστών με τα άτομα του κοινωνικού τους περιβάλλοντος.
7. Αφού συγκεντρώσετε άρθρα από τον τύπο, περιοδικά, βιβλία, μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις και άλλο υλικό σχετικό με την επίδραση της τηλεόρασης και του Η/Υ στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, να τα παρουσιάσετε εκθέτοντας τα σε εμφανές σημείο του σχολείου σας.